

JOŠ O STAROJ MOLITVI VJERNIKA U NAS

Josip Franulić
Gdinj (Hvar)

UDK 264.063
Izvorni znanstveni rad

Svojedobno obrađenu temu o staroj molitvi vjernika u Hvarskoj biskupiji pisac proširuje na južnohrvatsko područje. Najprije raspravlja o molitvi vjernika u užem smislu, u Hvarskoj biskupiji i izvan nje. Zatim je riječ o molitvi vjernika u širem smislu: pohvale (laude, aklamacije), blagoslovi i Očenaši.

Prije više od dva desetljeća pisac je ovoga prikaza objelodanio u ovoj reviji opsežnu studiju o staroj molitvi vjernika u Hvarskoj biskupiji.¹ Kroz proteklih gotovo četvrt stoljeća nakon njezina objavljivanja, pisac je u svezi s predmetnom temom došao do obilja novih podataka, ne samo s obzirom na spomenutu biskupiju, nego i na južnohrvatskoj razini. Sada te stečene spoznaje predstavlja ovim tekstom, koji već spomenutu studiju proširujući obogaćuje te s njome tvori zaokruženu cjelinu.

Upućujući zainteresirano čitateljstvo na iscrpan opći povijesni pregled molitve vjernika u sklopu navedene studije,² s tim u svezi ovdje ukratko opetujemo najvažnije.

---

¹ J. FRANULIĆ, Stara molitva vjernika u Hvarskoj biskupiji, *Služba Božja* (SB) 17 (1977) 2, 106-118. (Spomenutu studiju među literaturom navodi B. ŠKUNCA, *Štovanje Isusove muke na otoku Hvaru*, Split 1981, 10.) Vidi još: J. FRANULIĆ, Stara molitva vjernika na Braču, *Bračka Crkva* (BC) 20 (1998) 1, 33; 2, 22.

² Kao u prethodnoj bilj. Ondje navedenoj literaturi u bilj. 1., s obzirom na opći povijesni pregled molitve vjernika, dodati još: Iz prve apologije kršćana, svetog Justina, mučenika, *Časoslov rimskog obreda II*, Zagreb 1984, 510-511; M. RIGHETTI, *Storia liturgica III* (La Messa)³, Milano 1966, 299-305; I. BIFFI, *Euharistija i njezina povijest*, Zagreb 1984, 22, 55; Z. PAŽIN, Misa: molitva vjernika, *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 42/117 (1989) 3, 59.

U skladu s Apostolovom odredbom (usp. 1 Tim 2, 1-2), prvo izričito svjedočanstvo o molitvi vjernika unutar euharistijskog slavlja nalazimo oko 150. g. u Prvoj apologiji sv. Justina. Ispočetka nije bilo nekih čvrstih obrazaca za molitve vjernika. Najstariji je takav zapisani formular sveopća molitva Velikog petka (početak 4. st.), koja je jedina zadržala neprekinuti slijed do danas. Početkom 5. st. s Istoka u Rim dolazi novi oblik molitve vjernika - litanije. Ostatak je toga današnji *Gospodine, smiluj se*. Međutim, već se sredinom 6. st. u zapadnoj liturgiji gubi molitva vjernika.

1. Molitva vjernika u užem smislu

Pod molitvom vjernika u užem smislu razumijevamo staru litanijску molitvu, sastavljenu poput stihova u psalmima sa stankom po sredini, s početnim zazivom *Bože, daj mir i jedinstvo*. U spomenutoj studiji³ donijeli smo najstariji poznati prijepis toga teksta u Hvarskoj biskupiji iz 18. st. i popratili ga oduljim komentarom. U ovome bismo poglavlju priopćili određene nove spoznaje o molitvi vjernika u užem smislu (molitvu vjernika na onu u užem i širem smislu podijelio je pisac ovoga prikaza).

Zasigurno jedan od najvažnijih novijih podataka o staroj molitvi vjernika jest pokušaj utvrđivanja njezine starine. Naime, njezin postanak znanstvenik Josip Mihojević utemeljeno stavlja u početak 15. st. Obrazlaže to onodobnim crkveno-političkim okolnostima (nastojanje oko uspostave crkvenog jedinstva između kršćanskog Istoka i Zapada, križarski rat protiv Turaka...) koje su našle odraz u ritmičkoj prozi *Bože, daj mir i jedinstvo*.⁴

Povodom toj staroj molitvi vjernika bila su aktualna događanja: iz nje se razabire nemir što ga uzrokuju vanjski neprijatelji te unutarnji potresi i raskoli. Nadalje, u zazivima se spominju i borci za oslobađanje svetih mjesta iz poganskih ruku. Inače je najstariji poznati tekst traktiranih zaziva zabilježen u Trogirskoj pjesmarici iz 16. st.⁵

³ Kao u bilj. 1.

⁴ J. MIHOJEVIĆ, Društvena pozadina jedne starohrvatske pjesme, *Croatica* 16 (1985) 22/23, 29-30 (12).

⁵ Isto.

Muzikolog Antonin Zaninović OP nastanak ove molitve pomiče za cijelo stoljeće kasnije (početak 16. st.), kad su Crkva i sav kršćanski puk bili izloženi mnogim nedaćama, poglavito prijetećoj turskoj pogibli. U takvim okolnostima, piše Zaninović, preostajalo je još usrdnije obratiti se Bogu molitvom da udijeli mir i slogu kršćanskim narodima te pomrsi sve naume neprijatelja kršćanske vjere i tako spasi svoju baštinu. To su, naime, nakane molitvenih zaziva koje sadrži spomenuta stara molitva vjernika.⁶

Kao vrstan poznavatelj glazbene prošlosti, Zaninović iznosi kako se njegovu mišljenju o vremenu nastanka navedene molitve vjernika ne protivi ni napjev kojim se ona izvodi. A taj je napjev, kaže on, "*čisto crkveni, sastavljen u drugom, hipodorskom načinu. Jednostavan je i potpuno pristaje pjevanim riječima.*"⁷

U već spominjanoj studiji o staroj molitvi vjernika u Hvarskoj biskupiji⁸ pisac je toga - i ovoga - prikaza ustvrdio da stara molitva vjernika, s početnim zazivom *Bože, daj mir i jedinstvo* nije bila uobičajena u Bolu na Braču, valjda s razloga što su dominikanci imali svoj vlastiti obred. Priopćio je to na temelju pismenog izvješća tamošnjega dominikanskog samostana. J. Mihojević pak piše da je među arhivalijama bolskoga dominikanskog samostana i jedna bilježnica iz 18/19. st., u kojoj su ti zazivi dva puta prepisani. Iz toga zaključuje da su se i u Bolu nekoć pjevali, a da su u novije vrijeme pali u zaborav.⁹

1.1. U Hvarskoj biskupiji

Spomen stare molitve vjernika, tj. njezin početni zaziv *Bože, daj mir i jedinstvo*, koliko je dosad poznato, u znanstvenoj je literaturi registriran najprije u Grablju na Hvaru. Kad je, naime, prije sedam desetljeća A. Zaninović pisao o traktiranoj staroj molitvi vjernika, donio je tekst naslovnice rukopisnog sveska iz spomenute župe. U tome je svesku iz 1816., uz nabrojeno što se tada, dok se misa slavila

⁶ A. ZANINOVIĆ, *Bože, daj mir i jedinstvo*, *Sv. Cecilija* (SC) 23 (1929) 3, 104.

⁷ Isto, 105.

⁸ Kao u bilj. 1.

⁹ Kao u bilj. 4.

latinski, obavljalo na hrvatskom jeziku, također i "*Boxe daj mir i jedinstvo*".¹⁰

Vremenskim slijedom, s obzirom na godinu objavljivanja, ista se molitva samo s njezinim početnim zazivom spominje u Svirčima na Hvaru. U analitičkom, naime, popisu arhiva sviračke župe onodobni nadglednik crkvenih arhiva i dijecezanski konzervator don Drago Lovrić navodi i lekcionar fra Ivana Bandulavića iz 1639. U nastavku doslovce bilježi: "*Na kraju knjige rukopisom pjesma: 'Boxe daj mir, i jedinstvo, + u svetoj Czrikvi karstianskoj. Issuse pomilluj'*".¹¹

Nadalje, početnim zazivom stare molitve vjernika susrećemo se i u viškom samostanu franjevac konventualaca sv. Jeronima. O njoj je riječ u monografiji o tome samostanu, kad se govori o obredima i molitvama na hrvatskom jeziku, dok se celebriralo latinski. Među pedesetak pisanih knjižica s hrvatskim tekstovima za obavljanje raznih pobožnosti (a nastale su u razdoblju od 1586. do naših dsana), navodi se i jedna od 8 stranica, koja također sadrži molitvu vjernika *Bože, daj mir i jedinstvo*.¹²

Uz navedena tri spomena samo početnog zaziva molitve vjernika, u literaturi nahodimo i cjelovite tekstove te molitve. Osim takva latinskog teksta iz hvarske katedrale,¹³ hrvatski su tekstovi tiskani za hvarske župe Bogomolje,¹⁴ Grablje¹⁵ i Sućuraj.¹⁶ Posebno valja istaknuti prerađen tekst iz Brusja na Hvaru, objavljen u službenome liturgijskom priručniku.¹⁷ Objelodanjene cjelovite tekstove molitve

¹⁰ A. ZANINOVIĆ (6), 103.

¹¹ *Periodični izvještaj Centra za zaštitu kulturne baštine općine hvarske*, broj 10 od 1. VI. 1968, 13; J. FRANULIĆ, Don Drago Lovrić (1918.-1979.) kao župnik Zastrazišća i Poljica (1951.-1971.), *SB* 30 (1990) 3, 284. O Bandulavićevu lekcionaru usp. J. FUČAK, *Šest stoljeća hrvatskoga lekcionara u sklopu jedanaest stoljeća hrvatskoga glagoljaštva*, Zagreb 1975, 219. Ondje, uz ostalo, za izdanje Bandulavićeva lekcionara iz 1639. (koji ima Svirče) piše: "*Nisam ga nigdje našao, ali se potvrda za nj nalazi u incipitima izdanja 1640., 1665. i 1682.*"

¹² M OREB, *Moj mali samostan (Samostan sv. Jere, Vis - Prirovo)*, Split 1971, 79.

¹³ A. ZANINOVIĆ (6), 103-104.

¹⁴ M. KNEŽEVIĆ (priredio ciklostilom), *Hvalite Gospodina - pjesmarica župe Bogomolje*, Bogomolje 1941. (unutarnja strana korica)

¹⁵ Kao u bilj. 10.

¹⁶ A. CVITANOVIĆ, *Narodni običaji, vjerski i duhovni život Sućurja*, Zaostrog 1996, 150.

¹⁷ *Misni priručnik za nedjelje i blagdane*, Zagreb 1965, 17-18. Vidi još: *Molitve vjernih*, Zagreb 1981, 11; *Slavimo Boga* (Hrvatski katolički molitvenik i

vjernika na Braču imaju župe Blaca¹⁸ i Nerežišća,¹⁹ a na Visu istoimena župa.²⁰

Nakon pobrojanih cjelovitih objelodanjenih tekstova molitve vjernika, navedimo da su u literaturi zastupljeni i napjevi dotične molitve u pojedinim župama.

Najstariji su napjevi koje je zapisao A. Zaninović 1929. iz hvarske katedrale (latinski) te iz hvarskih župa Dol, Grablje i Stari Grad.²¹ Napjev iz župe Nerežišta na Braču objelodanio je župnik don Ivan Babarović 1940.²² Tekst iz Brusja, u naznačenoj bogoslužnoj knjizi, popraćen je lokalnim napjevom (identičan je i onaj u Mircima na Braču) koji je, na prijedlog glazbenika Albe Vidakovića, prihvatila Biskupska konferencija za cijelo hrvatsko jezično područje 1965.²³ O 400. obljetnici župe Postira na Braču muzikolog Jerko Martinić, uz ostale napjeve te župe, donio je i onaj molitve vjernika.²⁴

Tiskani notni zapisi molitve vjernika obogaćeni su onima snimljenim na audiokasetama. U kompletu od osam audiokaseta, na kojima je skladatelj Ljubo Stipišić 1985. snimio pučke napjeve korizme i Velikoga tjedna na otoku Hvaru, u trima je župama (Brusje, Hvar, Stari Grad) reproduciran i napjev molitve vjernika.²⁵

---

pjesmarica), Frankfurt am Main 19842, 78-79 (23); *Slavimo Boga* (kantual s orguljskom pratnjom), Frankfurt/M - Zagreb 1993, 6 (23).

¹⁸ N. MILIĆEVIĆ (priredio), *Sbirka svetih molitava*, Blaca 1895, 5-7.

¹⁹ I. BABAROVIĆ, *Zazivi za dažd*, SC 34 (1940) 3, 57-58.

²⁰ M. OREB, *Viška pjesmarica II*, Vis 1985, 97-98.

²¹ A. ZANINOVIĆ (6), 105-106.

²² Kao u bilj. 19.

²³ Kao u bilj. 17.

²⁴ J. MARTINIĆ, *Stari postirski napjevi*, *Postira - Spomenica u povodu 400. obljetnice osnutka župe (1581-1981)*, Postira 1981, 165.

²⁵ Lj. STIPIŠIĆ (priredio), "Za križen" - *Prilog tonskim zapisima pučkih napjeva za Korizmu i "Velu Šetimanu" na otoku Hvaru*, 8-9.

1.2. Izvan Hvarske biskupije

Već je prije sedam desetljeća A. Zaninović zabilježio da se molitva vjernika, s početnim zazivom *Bože, daj mir i jedinstvo*, osim na području Hvarske biskupije, prakticirala još u Trogiru, Segetu i Kaštelima te drugdje u trogirskoj okolini.²⁶

Međutim se takva molitva vjernika pjevala i u najčasnijoj južnohrvatskoj crkvi. U splitskoj je, naime, prvostolnici od pamtivijeka - kako je bilo izviješteno 1887. - među ostalim što se obavljalo na hrvatskom jeziku bila i "*molitva u obliku psalma poslije Podizanja na votivnim misama, da se isprosi neka opće potrebita milost*".²⁷

Tekst je te molitve bio zasigurno onaj što ga je kanonik spomenute katedrale Mate Čulić u svojoj zbirci pjesama iz početka 19. st. tiskao pod naslovom *Molitva za pitati daxja, i drughi potriba*. Sadrži 24 zaziva, većinom identična onima u Hvarskoj biskupiji, a početni je *Bože, daj mir i jedinstvo*.²⁸

I druga stara dalmatinska stolnica, ona u Makarskoj, također je u svojem liturgijskom repertoaru imala molitvu vjernika s početnim zazivom *Bože, daj mir i jedinstvo*. Ona se, s pripjevom puka *Gospodine, pomiluj nas*, još sredinom ovog stoljeća pjevala svega tri puta godišnje, na misama Prosnih dana, preko prikazanja.²⁹

Ta pjevana molitva vjernika potječe u Makarskoj od biskupa Nikole Bijankovića (1699.-1730.), koji je nakon oslobođenja Makarske od Turaka obnovio bogoslužje u gradu. Ta je pjesma, dakle, točno iz početka 18. st. Postojao je i tekst te pjesme, pisan starim (talijanskim) pravopisom. Prestala se pjevati nakon što su pomrli stari pučki pjevači i iščezli stari *Rogacijuni* (= Proсни dani).³⁰

Za razliku od upravo spomenute molitve vjernika, koja se u makarskoj sustolnoj crkvi više ne prakticira, ondje se i sada na Veliki

²⁶ A. ZANINOVIĆ (6), 102, 106.

²⁷ I. OSTOJIĆ, *Splitski kaptol u Splitsko-makarskoj biskupiji 1828-1969*, Split 1977, 39.

²⁸ M. ČULIĆ, *Pisne duhovne raslićne*, Mleci 1805, 402-403.

²⁹ Pismo don Srećka Bezića, upravitelja svetišta Vepric, đakonu Josipu Franuliću od 13. lipnja 1977.

³⁰ Isto.

četvrtak uvečer pjeva druga molitva vjernika, koja također potječe od biskupa Bijankovića: *Prosti, Gospodine*.³¹

U Metkoviću (nekoć je pripadao Makarskoj biskupiji) molitva se vjernika *Prosti, Gospodine* izvodi na Veliki petak. Pučki pjevač Stjepan Pipinić, počam od 1952., pjeva niže navedene zazive, nakon kojih puk ponavlja rezponzorij: *Jer je preveliko milosrđe tvoje*. Napjev je, na temelju Pipinićeva pjevanja, zabilježio glazbenik Mato Leščan te je objavljen 1982.³²

Pjevač: *Prosti, Gospodine, puku svome prosti,*

Puk: *Jer je preveliko milosrđe tvoje.*

Ili: *Milosrđe tvoje veliko je dosti.*

1. *Tebi, Gospode, sagriješismo / i grijehe pred tobom učinismo.
Daj zdravlja nama i miru kršćane složi / a vjeru svetu tvoju,
Bože, razmnoži.
Po srditosti svojoj ne pokaraj, Bože, vječni / da ne reku pogani:
gdje je Bog njihov?
Puk: Jer je preveliko milosrđe tvoje.*
2. *Usliši, Gospodine, grešnike svoje / i vapaj puka tvoga k
Tebi da dođe.
Sagriješismo, primi pokoru našu / vapijemo k Tebi u suzama i
plaču.
Od glada i nemoći čuvaj, kužne bolesti i rata; / Ti pogledaj na
varoš ovaj i mjesta kršćanska.
Puk: Jer je preveliko milosrđe tvoje.*
3. *Daj, Gospodine, da urode polja i vode / kako je volja tvoja
nama,
Bože, zgora.
Vjernim mrtvim pokoj vječni daruj / Gospodine Bože naš, Ti se
smiluj!
U te se, Gospodine Bože, ufamo / i ufanju tvome nismo nikada se
smutili!
Puk: Jer je preveliko milosrđe tvoje.³³*

³¹ Isto.

³² *Slavimo Boga*, molitvenik i pjesmarica (17) 348-349 (261); *Slavimo Boga*, kantual (17) 258 (261); E. MARKOTIĆ, "Crkva mi je sve i u njoj sam naj sretniji" - Susret sa Stjepanom Pipinićem iz Metkovića koji je cijeli život posvetio crkvi, *Glas Koncila* (GK) 35 (1996) 6, 9.

³³ Isto.

Bijankovićeva se molitva vjernika *Prosti, Gospodine* proširila i izvan njegove Makarske biskupije. Tako je, primjerice u Jelsi na Hvaru, do danas izvode dva pjevača (s odgovorom puka iza svake kitice) preko tzv. bratimske ure, u sklopu 40-satnog klanjanja, na Cvjetnicu, Veliki ponedjeljak i utorak u 16 sati te na Veliki četvrtak, nakon što se pokornička procesija, upućena u 15 sati, vratila iz Gospina svetišta u župnu crkvu. Tiskani se tekst te molitve uglavnom slaže s gore donesenim iz Metkovića.³⁴

Molitva je vjernika *Prosti, Gospodine* također uobičajena i u hvarskoj župi Zastrazišće, gdje se izvodi u Veliki četvrtak uvečer, nakon obavljene procesije s Križem po mjesnim zaseocima. Napjevi iz Jelse i Zastrazišta reproducirani su na spomenutim audiokasetama, snimljenima 1985.³⁵

2. Molitva vjernika u širem smislu

Molitva vjernika u širem smislu obuhvaćala bi, s obzirom na vremenski slijed nastanka, ponajprije pohvale (laude, aklamacije), zatim blagoslove i konačno Očenaše.

Prethodno poglavlje već objelodanjenu studiju o molitvi vjernika u Hvarskoj biskupiji³⁶ nadopunja činjenicama koje tu temu postavljaju u pokrajinske razmjere. U ovome se pak poglavlju donosi posve nova materija, koja je u spominjanoj objavljenoj studiji bila tek usputno dotaknuta.

2.1. Pohvale (laude, aklamacije)

Uporaba je ovih pohvala u nas stara cijelo tisućljeće. One su se, naime, primijenjivale već u staroj hrvatskoj državi, u prigodi kraljevskog krunjenja, kad ih je s ambona izvodio jedan odličniji svećenik. U znanstvenoj se literaturi donosi identičan tekst u povodu krunjenja hrvatskih kraljeva Tomislava (924/925.-o.928.)³⁷ i Zvoni-

³⁴ B. MEDVID (priređio), *Prosti, Gospodine - Obredi Svetog Tjedna u Jelsi*, Jelsa 1996, 25, 44.

³⁵ Kao u bilj. 25.

³⁶ Kao u bilj. 1.

³⁷ V. KLAJČ, *Povijest Hrvata I*, Zagreb 1974, 106.

mira (1074.-1089.).³⁸ s razlikom što bi se na određenome mjestu umetnulo ime aktualnog kralja, kako se to vidi iz niže prenesenog teksta spomenutih pohvala.

"Slava Bogu na visini, a mir ljudima na nizini!

Slava i hvala Bogu koji se smilova narodu te mu dade krunjena kralja.

Slava i hvala svetom ocu papi rimskom.

Slava i hvala svijetlomu i dobromu kralju hrvatskomu (Tomislavu).

Slava i hvala i zdravlje.

Blago narodu koji doživi taj veliki dan da vidi krunjena svoga kralja.

Blaženi dan novoga života naroda hrvatskoga.

Blaženi dan koji Tebi kralju darova vijenac vrh tjemena Tvoga.

Slava i hvala Bogu koji te uresi kraljevskim znakovima.

Slava i hvala Bogu koji Te prikaza narodu kao kralja velika i možna.

Čuvao Te Bog u zdravlju na mnoga ljeta, na slavu i sreću naroda!

Usliši Gospodi molitvu puka tvoga; usliši Gospodi!

Na mnoga ljeta, na mnoga ljeta, slava i hvala i zdravlje svijetlomu kralju hrvatskomu (Tomislavu) i svijetloj kraljici i njegovoj djeci i njegovoj svojti.

Na mnoga ljeta slava i hvala i zdravlje!"³⁹

Practiciranjem pohvala, potvrđenim u starohrvatskom razdoblju, nastavilo se u kasnijem srednjovjekovlju. Tako se u Zadru aklamacije rabe već početkom 12. st. za ugarsko-hrvatskoga kralja Kolomana, a uvedene su još za vladanja bizantskih careva.⁴⁰

³⁸ F. BULIĆ - L. KATIĆ, *Stopama hrvatskih narodnih vladara*, HKD sv. Jeronima Zagreb, bez naznake godine, 67 (29).

³⁹ Kao u bilj. 37.

⁴⁰ C. F. BIANCHI, *Zara cristiana I*, Zara 1877, 537.

U 13. pak. st. običaj lauda nalazimo u Trogiru, Dubrovniku i Splitu. U potonjem su se gradu na Božić, Uskrs, sv. Duju i sv. Petra pjevale pohvale papi, duždu, vladi, nadbiskupu, generalnom providuru, splitskom knezu, kaštelanu, kanonicima, sucima, plemićima i cijelome splitskom puku.⁴¹

2.2. Blagoslovi

Netom obrađivane pohvale (laude, aklamacije) u Dalmaciji su se običavale pjevati u većim gradovima, sjedištima kneza i biskupa, već od ranoga Srednjeg vijeka. Za blagoslove, koje ćemo razmotriti u ovom potpoglavlju, J. Mihojević drži da su nastali kao protuteža spomenutih eksklamatornih zaziva što su se na određene blagdane umetali u svečane obrede, a evocirali su visoke državne i crkvene poglavare. Ti su blagoslovi u pravom značenju riječi pjesma puka, građanskog i seoskog pučanstva, onoga sloja koji je stajao na nižoj društvenoj ljestvici i nije imao dijela u vladajućem krugu.⁴²

Prva poznata pjesma *Blagoslov puka* (*Benedictio super populum*) nastala je u Zadru 1416. Doživjela je razne inačice koje su se širile južnohrvatskim prostorima. Njezina redakcija *Blagoslov na dan Vazma* ima preko 120 stihova.⁴³

Donedavno se po mnogim dalmatinskim crkvama na tijelovsku osminu uvečer pjevala blagoslovna pjesma od 48 stihova. Nakon što je objelodanjena u - svojedobno u uporabi dosta proširenome - molitvenom priručniku iz sredine 18. st.,⁴⁴ uslijedilo je njezino objavljivanje u još nekim molitvenicima.⁴⁵

⁴¹ I. OSTOJIĆ, *Metropolitanski kaptol u Splitu*, Zagreb 1975, 30 (103); D. FARLATI, *Illyricum sacrum III*, Venetiis 1765, 276, 373-374; A. ZANINOVIĆ, O pjevanju i glazbi u starom Dubrovniku prigodom svečanosti sv. Vlaha, *List Dubrovačke biskupije, službeno glasilo i biskupijâ Kotorske i Hvarske* 16 (1916) 2, 45-46.

⁴² J. MIHOJEVIĆ (4), 49.

⁴³ Isto, 25, 37-39.

⁴⁴ L. TERZIĆ, *Pokripljenje umiruchi*, Mleci 1747, 291-292.

⁴⁵ N. MILIĆEVIĆ (18), 64-65; P. VLAŠIĆ (priredio), *Hrvatski bogoslužbenik*, Dubrovnik 1923, 469. - Objavljen je i dio spomenute rukopisne pjesme iz Komiže na Visu. C. FSKOVIĆ, *Spomenici otoka Visa od IX do XIX stoljeća, Viški spomenici* (zborna djelo), Split 1968, 88. - Iz traktirane pjesme dva se stiha: "Blagoslovi, Kralju slave, vas puk ove sve države" izvode na Veliki petak u večernjoj teoforičnoj procesiji u Selcima na Braču. S. VUKOVIĆ, Pučko crkveno

Koliko je piscu, nakon mnogostrukih istraživanja, dosad poznato, neutvrđene je starine i nepoznatog auktora *Blagoslov puka na Novu godinu*, i danas uobičajen u pojedinim župama Splitsko-makarske nadbiskupije. Niže donosimo drugi dio te, po svemu sudeći tiskom neobjavljivane (župe, naime, posjeduju tek njezin rukopisni ili strojopisni tekst) pjesme - ukupno broji 180 stihova - u verziji koja se još uvijek rabi u Trilju.

---

pjevanje u Selcima za vrijeme korizme, *BC* 17 (1995) 1, 6. Napjev je naznačenih dvaju stihova reproduciran u kompletu od 10 audiokaseta bračkih korizmenih i velikotjednih napjeva koje je 1996. snimio Lj. Stipišić.

*Blagoslovi Crkvu svetu,
Dobru majku svemu svijetu,
Koja put nam u raj kaže
I u nj doći nam pomaže.*

*Blagoslovi, neba Care,
Sve crkvene poglavare,
Neka dobro upravljaju
I nek dobar primjer daju.*

*Blagoslovi najprvoga
Poglavara vrhovnoga,
Vrhovnoga svećenika,
Isusova namjesnika.*

*S njim svećenstvo Crkve svete,
Što Te služi i štuje Te,
Sve biskupe i župnike
I ostale svećenike.*

*Blagoslovi redovnike
I sve ljude pokornike,
Blagoslovi redovnice
I ostale sve djevice.*

*Blagoslovi, Kralju raja,
Sve oblasti našeg kraja,
Da zakone štuju Tvoje
I pravednu pravdu kroje.*

*Blagoslovi, Gospodine,
Ovog mjesta starješine,
Neka svoju službu čine
Bez nemara i krivine.*

*Blagoslovi, Bože veli,
Poglavice obitelji
I njihove drugarice
I u svemu pomoćnice.*

*Neka dužnu čast Ti daju,
Djecu dobro odgajaju,
Tvoj im nauk tumačeći
I u dobru prednjačeći.*

*Blagoslovi djecu mladu
Koja za zlo još ne znadu,
Da uzrastu tijelom zdravi
I kršćani budu pravi.*

*Blagoslovi kroz sve žiće
I djevojke i mladiće
Nek Ti budu uvijek vjerni,
Blagi, čedni, čisti, smjerni.*

*Blagoslovi ostarjele,
Što još neće živjet vele,
Nek se Tebi posve dadu
I nek u Te stave nadu.*

*Daj blagoslov svoj težaku
I pomoć mu pružaj jaku,
Nek mu rodi sve što sadi,
Nek uspjeva sve što radi.*

*Od polja mu gràd udalji,
Samo blagu kišu šalji
Te mu njome polje rosi,
Da obilat plod mu nosi.*

*Blagoslovi sve živine
Što mu koju korist čine,
A odstrani sve što škode
I što kvare poljske plode.*

*Blagoslovi i ribare
I putnike i mornare,
Na putu ih svuda prati
I kući ih zdrave vrati.*

*Blagoslovi sve što rade,
Bilo stare bilo mlade,
Da imaju plod od rada,
Da ne trpe nikad glada.*

*O naš Oče, pun dobrote,
Blagoslovi sve sirote,
Kad su ljudske bez zaštite
Nek ih Tvoje ruke štite.*

*Blagoslovi, Kralju slave,
Sve narode i države,
Daj da svi Te upoznadu
I da svi Ti slavu dadu.*

*O nebeski Oče sveti,
I vjernih se mrtvih sjeti.
Pokoj vječni daruj njima
U nebeskim dvorovima.*

2.3. Očenaši

Uz pohvale (laude, aklamacije) i blagoslove, još je jedan oblik primjene molitve vjernika: moljenje određenog broja Očenaša na prethodno najavljene razne molitvene nakane.

Spomenuta je praksa nastala u Francuskoj tijekom 9. st., a poslije se proširila po Engleskoj i Španjolskoj. Nakon nedjeljne propovijedi svećenik bi proglasio niz nakana (za vladare, za biskupe, za mir, za očuvanje od kuge, za bolesnike...), na koje su sudionici bogoslužja imali izmoliti Oče naš.⁴⁶

Nesumnjivo je riječ o sličnom običaju u podatku iz 1228. u Splitskoj na Braču. Ondje je, naime, dušobrižnik s pukom svake nedjelje molio za papu, hrvatsko-ugarskog kralja, biskupa i ostalo svećenstvo.⁴⁷

Da je moljenje više Očenaša bilo kod nas uobičajeno i u prvoj polovici 18. st., svjedoči nam dr. Jeronim Bonačić, župnik u Nerežišćima na Braču, a potom biskup u Šibeniku. U svojem hrvatskom katekizmu - proširenomu po cijeloj Južnoj Hrvatskoj, poglavito u Hvarskoj i Šibenskoj biskupiji - navodi i tri Očenaša, koja su se molila na župnoj misi: za naše grijeha, za duše u čistilištu te za potrebe Crkve i njezinih članova.⁴⁸

I drugi (za razliku od prvoga, ovaj je dvojezičan: hrvatsko-talijanski) katekizam, nastao na području Hvarske biskupije sredinom 19. st., priređivača dr. Jurja Dubokovića, kasnijega hvarskog biskupa, također sadrži tri Očenaša. Zajednički su se molila na početku recitiranja određenih molitvenih obrazaca. Nakane su im bile za pokoru grijeha, za duše pokojnika i za mir.⁴⁹

Navedeni primjeri nisu usamljeni, nego ih nalazimo po župama Hvarske, a zacijelo i ostalih južnohrvatskih biskupija. Tako se, prema objavljenom običajniku župe Svirče na Hvaru iz 1921., preko

⁴⁶ M. RIGHETTI (2), 303-304.

⁴⁷ D. VRSALOVIĆ, *Povijest otoka Brača*, Supetar 1968, 128.

⁴⁸ J. BONAČIĆ, *Nauk karstjanski*, Mleci 1761², 20 (1. izd. 1743.).

⁴⁹ J. DUBOKOVIĆ, *Nauk karstjanski za biskupiu Hvarsku / Dottrina cristiana per la diocesi di Lesina*, Beč - Vienna 1849, 12-13.

euharistijskog blagoslova u korizmene petke, nakon pobožnosti Križnog puta, molilo za oprostjenje grijeha, za papu i za mjesto.⁵⁰

Ovakav način primjene molitve vjernika nije bio zastupljen samo u javnom bogoslužju, nego se štoviše prakticirao i po vjerničkim kućama, osobito za pojedinih važnijih dana crkvene godine. Zapisano je da se u hvarskom naselju Zastrazišću na Badnju večer molilo za žive i mrtve, za one u dalekom svijetu, zapravo sve izvan kuće, da im Bog udijeli zdravlje i napredak u njihovu poslu te napokon za sve koji su bili potrebni molitava.⁵¹

3. Umjesto zaključka

Molitva vjernika, koja od 6. st. iščezava iz rimske mise, u Hvarskoj se biskupiji bila očuvala sve do najnovije liturgijske obnove (mislimo na, u ovome prikazu preciziranu, molitvu vjernika u užem smislu, tj. onu s početnim zazivom *Bože, daj mir i jedinstvo*). Tada je, naime 1965., tekst i napjev iz Brusja na Hvaru bio prihvaćen po cijeloj Crkvi u Hrvata.⁵²

Međutim je s vremenom bio ponuđen obilat izbor obrazaca molitava vjernika,⁵³ koji je uvelike ograničio (primjerice, na otoku Hvaru u korizmene nedjelje) ili čak potpuno isključio uporabu takve, stare molitve vjernika. Usprkos toj činjenici, nesumnjivo s dubokom svijješću da se radi o našoj izvornoj baštini, ipak je taj časni tekst bio dostojno zastupljen u povijesnim okupljanjima naše domovinske Crkve.

Na velebnom je misnom slavlju Branimirove godine - o 1100. obljetnici pisma pape Ivana VIII. hrvatskom knezu Branimiru - u Ninu 2. rujna 1979. proglašena vjernička molitva s početnim zazivom *Bože, daj mir i jedinstvo* te sljedećim *Ne daj da izgine baština tvoja* i, nakon

⁵⁰ A.-V. MARDEŠIĆ, *Crtice iz povijesti župe Svirče*, Split 1992, 57.

⁵¹ G. C. JERKOVIĆ, *Moj Hvar - kratka kulturna povijest / My Hvar - a short cultural history*, Zagreb 1994, 150.

⁵² Kao u bilj. 17.

⁵³ Ispustivši ostalo, spomenimo samo dvije službene liturgijske knjige: *Molitve vjernih*, Zagreb 1981; *Sveopće molitve vjernika*, Svezak I. (Nedjelje A, B, C - Svetkovine i blagdani - Prosni dani), Zagreb 1995.

još sedam zaziva, zaključnim *Daj da se u zemlji Hrvatskoj uzraduje kršćanska vjera*.⁵⁴

Svečano pak bdjenje u zagrebačkoj prvostolnici, uoči Nacionalnog euharistijskog kongresa u Mariji Bistrici, 8. rujna 1984., bilo je uvećano pjevanjem dvaju zaziva "klasične" molitve vjernih: *Ne daj da izgine baština tvoja!* i *Nek se uzraduje sveta Crkva tvoja!*⁵⁵

Vjerski je tisak izvijestio da se u prigodi ustoličenja nadbiskupa Marijana Oblaka 15. siječnja 1970. u zadarskoj katedrali pjevala stara izvorna molitva vjernika koja u Zadru potječe iz 17. st. Sadrži zazive za cijelu Crkvu, za Zadar, za otoke, za Kotare, za hrvatski narod, za radnike i seljake, za kršćane "*bilo s koje svita strane*", za mir među narodima, za jedinstvo svih naroda.⁵⁶

Ustvrdivši kako molitva vjernika u užem smislu nije potpuno zaboravljena, istaknimo da se jednako tako u iznimno svečanim zgodama primijenjuje proglašavanje molitve vjernika u širem smislu, navlastito pohvala (lauda, aklamacija).

U povodu slavlja već spomenute Branimirove godine, odmah na početku svečane akademije 1. rujna 1979., njezine su sudionike u zadarskoj katedrali dva svećenika pozdravila pjevanjem aklamacija iz 11. st., uz pratnju Gradskoga crkvenog zbora.⁵⁷ O 10. obljetnici toga slavlja (Nin '89.), na njegovu uočnicu 2. rujna 1989., u zadarskoj crkvi sv. Krševana započela je akademija izvođenjem istih aklamacija.⁵⁸

Na znanstvenom skupu Zvonimir kralj hrvatski, održanom u Zagrebu i Splitu u povodu 900. obljetnice Zvonimirove smrti, od 14. do 17. prosinca 1989., među ostalim nastupio je povjesničar i glazbenik prof. fra Josip Ante Soldo. On je u spomeničkom ambijentu Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu otpjevao laude iz osorskog *Exsulteta* (= hvalospjev uskrsnoj svijeći).

⁵⁴ *Branimirova godina od Rima do Nina 879-1979* (fotomonografija), Zadar 1980, 172.

⁵⁵ *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata / NEK 1984.* (fotomonografija), Zagreb 1986, 139.

⁵⁶ *GK* 9 (1970) 3, 9.

⁵⁷ *Branimirova godina* (54), 145.

⁵⁸ *GK* 27 (1989) 37, 8.

Osorski je, naime, evanđelistar nastao u samostanu sv. Nikole na Susku 1081/1082. te uz papu i bizantskog cara slavi također hrvatskog kralja Zvonimira, koji je onda bio vladar grada Osora na Cresu.⁵⁹

Uostalom, među prvim uopće objavljenim obrascima molitve vjernika nakon liturgijske obnove,⁶⁰ uz već spominjani tekst *Bože, daj mir i jedinstvo*, drugi je bio s početnim zazivom *Za tvoju svetu Crkvu katoličku*, dok je četvrti sadržavao izvadak iz drugog dijela litanija Svih svetih.

Treći se obrazac *Svetoj Crkvi Božjoj vječno spasenje* (s daljnjim nakanama za papu, biskupa, svećenike i vjernički puk) nadahnjuje upravo na starinskim - u nas s tisućljetnom primjenom - pohvalama (laudama).

Što se pak tiče *Blagoslova puka na Novu godinu*, do danas uobičajenoga po određenim župama Splitsko-makarske nadbiskupije (usp. 2.2.), valja naglasiti da on i te kako pristaje baš na taj dan. Liturgijskom je, naime, obnovom misa spomenute svetkovine dobila prvo čitanje koje sadrži upravo molitvene zazive: "*Neka te blagoslovi Gospodin i neka te čuva! Neka te Gospodin licem svojim obasja, milostiv neka ti bude! Neka pogled svoj Gospodin svrati na te i mir ti donese!*" (Br 6, 24-26).⁶¹

Kad je prije 22 godine u ovoj reviji objelodanjena studija o staroj molitvi vjernika u Hvarskoj biskupiji,⁶² u Riječi uredništva tada se moglo pročitati: "*Stara molitva vjernika u Hvarskoj biskupiji, o čemu piše J. Franulić, iako je stvar povijesna i lokalnog karaktera, ipak je jako korisna da bismo bolje razumjeli sadašnje molitve vjernika i uvidjeli kako je kod nas sačuvan kontinuitet u toj stvari sve do naših dana.*"⁶³

⁵⁹ I. PRENDER, *Legende i činjenice, Slobodna Dalmacija* 47 (1990) 14043, 38-39; I. OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj II*, Split 1964, 163-164.

⁶⁰ *Misni priručnik* (17), 17-21; *Molitve vjernih*, Zagreb 1981, 11-14.

⁶¹ Navedenim se biblijskim riječima služio sv. Franjo Asiški (1181.-1226.) blagoslivljajući svoju redovničku braću.

⁶² Kao u bilj. 1.

⁶³ *SB* 17 (1977) 2, 89.

Sadržaj ovog prikaza nije samo znanstveno-povijesni materijal, koji bi naknadno mogao biti zahvalnim predmetom višestruke raščlambe (teološke, povijesne, jezične, kulturološke, etnološke...), nego nam također može biti i pastoralni putokaz. Kad je, naime, naša liturgijska starina mogla hraniti i čuvati vjeru kroz stoljeća sve do sada, valja u njoj nalaziti one bitne i sržne čimbenike koji to mogu nastaviti danas i u budućnosti. *Quod Deus faxit!*

Riassunto

PARLIAMO ANCORA DELLA PREGHIERA ANTICA DEI FEDELI
IN CROAZIA

Josip Franulić

Questa presentazione tematicamente si aggiunge allo studio esauriente che l'autore aveva pubblicato in questa rivista 22 anni fa con il titolo: *La preghiera antica dei fedeli della diocesi di Hvar*. Con le conoscenze e le ricerche posteriori il tema è stato ampliato a livello regionale e riguarda tutta la zona della Croazia meridionale (Dalmazia).

L'autore prima di tutto tratta la preghiera dei fedeli in senso stretto, cominciando con una invocazione: *Dio, dacci la pace e l'unione* nell'ambito della diocesi di Hvar e anche fuori di essa. Poi parla della preghiera dei fedeli in senso lato. Queste lodi e acclamazioni in Croazia sono state usate con esperienza di mille anni, così pure le benedizioni e diverse recitazioni del Padrenostro.

La preghiera dei fedeli dal secolo sesto scompare dalla messa romana, però nella diocesi di Hvar si era conservata fino alla più recente riforma liturgica. In quel tempo, cioè nel 1965, il testo e la melodia provenienti dalla parrocchia di Brusje sull'isola di Hvar erano accettati in tutta la Chiesa della zona di lingua croata.

E
Fte
ist
sti
Kl
du
za
nje
os
Ći
os
mide
že
tor
ug
sm
na
plc
go
s N